

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การเลี้ยงโคนมในประเทศไทยนั้นเริ่มขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2450 โดยชาวอินเดียที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ได้นำโคนมพันธุ์บังกลาเทศมาเลี้ยงเพื่อรีดนมเพื่อการบริโภคในหมู่ชาวอินเดีย ต่อมาในปี พ.ศ. 2463 ม.จ.สิทธิพร กฤษดากรได้ทำฟาร์มโคนมในอำเภอบางเกิด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อนำนมวัวมาบริโภคในครัวเรือน ซึ่งในสมัยนั้นโคนมยังไม่ได้รับความนิยมในหมู่ประชาชนชาวไทย จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2495 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้จัดตั้งฟาร์มโคนม เพื่อให้เป็นแหล่งผลิตและจำหน่ายน้ำนมที่สะอาดให้กับประชาชนจนเป็นที่นิยมของคนในกรุงเทพฯและปริมณฑลและในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง การบริโภคโคนมเริ่มขยายเป็นวงกว้างมากขึ้น แต่การผลิตนมในสมัยนั้นส่วนมากจะเป็นการนำเข้านมผงจากต่างประเทศ รัฐบาลจึงได้ทำการส่งเสริมการเลี้ยงโคนม โดยกรมปศุสัตว์ได้ตั้งสถานีบำรุงพันธุ์สัตว์และสถานีผสมเทียมขึ้น เพื่อพัฒนาปรับปรุงพันธุ์โคนมลูกผสมและขยายพันธุ์โคนมเพื่อให้เกษตรกรนำไปเลี้ยง มีการพัฒนาวิธีการเลี้ยงโคนมให้ถูกต้องตามหลักวิชาการและนำไปเผยแพร่ให้กับเกษตรกร ซึ่งการพัฒนาที่เกิดขึ้นส่งผลให้การบริโภคนมขยายเพิ่มมากขึ้นเกษตรกรจึงสนใจหันมาเลี้ยงโคนมและภาคเอกชนได้มีการนำเข้านมจากต่างประเทศ

ต่อมาในปี พ.ศ. 2503 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมชินีนาถได้เสด็จประพาสยุโรปและทรงสนพระทัยในการเลี้ยงโคนมของชาวเดนมาร์กมาก ทำให้สมาคมโคนมชาวเดนมาร์กรู้สึกซาบซึ้งจึงได้ร่วมถวายโครงการส่งเสริมโคนมในประเทศไทย โดยมีการจัดตั้งฟาร์มโคนมและศูนย์ฝึกอบรมโคนมไทยเดนมาร์กขึ้นที่ตำบลมวกเหล็ก อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี จึงเป็นการกระตุ้นให้เกษตรกรหันมาทำการผลิตน้ำนมในเชิงการค้าอย่างแพร่หลายมากขึ้นและมีความเจริญก้าวหน้าขึ้นตามลำดับและได้มีการกำหนดให้วันที่ 17 มกราคมของทุกปีเป็นวันโคนมแห่งชาติ ต่อมาในปี พ.ศ. 2514 ฟาร์มโคนมและศูนย์-

ฝึกรอบรมโคนมไทยเดนมาร์ก ได้ถูกโอนให้กับรัฐบาลจัดตั้งเป็นรัฐวิสาหกิจ สังกัดกระทรวง การเกษตรและสหกรณ์ โดยใช้ชื่อว่าองค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย ทำหน้าที่ ในการส่งเสริมการเลี้ยงโคนม จัดตั้งศูนย์ในการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมและศูนย์รับซื้อน้ำนมดิบจากเกษตรกร ขณะเดียวกันกรมปศุสัตว์ก็ได้เริ่มโครงการผสมเทียมและจัดตั้งโครงการผสม เทียมโคนมที่สถานีห้วยแก้วที่จังหวัดเชียงใหม่และที่ตำบลหนองโพ อำเภอโพธาราม จังหวัด ราชบุรี โดยได้รับน้ำเชื้อจากพ่อพันธุ์โคพันธุ์บราวน์สวิสซึ่งได้รับมาจากประเทศสหรัฐอเมริกาใน การผสมเทียมครั้งแรก ส่งผลให้มีการเลี้ยงโคนมแพร่หลายมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการรวมกลุ่มของ เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมและสหกรณ์โคนมในหลายจังหวัด จากการศึกษาที่ประเทศไทยให้ความสำคัญ กับอาชีพการเลี้ยงโคนมอย่างจริงจัง เนื่องจากมีเป้าหมายหลักสามประการคือ ประการแรกเพื่อ ทดแทนการนำเข้านมและผลิตภัณฑ์นมจากต่างประเทศ ประการที่สองเพื่อทดแทนการปลูกพืชที่ มีปัญหาด้านการผลิตและการตลาด และประการที่สามคือเพื่อสร้างงานและรายได้ให้กับเกษตรกร ไทยโดยได้บัญญัติไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จนการเลี้ยงโคนมจึงแพร่หลาย จนกระทั่งปัจจุบัน

นอกจากนี้ ผลจากการศึกษาของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ในช่วงปี 2549-2553 พบว่าจำนวนโคนมมีจำนวนเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 0.13 ต่อปี มีโคนมเพิ่มขึ้นในปี 2553 ในอัตรา ร้อยละ 5.8 ซึ่งเป็นการเพิ่มขึ้นจากปี 2552 และในส่วนของการผลิตน้ำนมดิบก็เช่นกัน พบว่า ในช่วงปี 2549-2553 มีการผลิตน้ำนมดิบเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.84 ต่อปี ซึ่งได้ผลิตเพิ่มขึ้นในปี 2553 เป็นอัตราร้อยละ 2.59 ซึ่งเป็นการเพิ่มขึ้นจากปี 2552 ในขณะที่การบริโภคนมพร้อมดื่ม ในช่วงปี 2549-2553 มีอัตราเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.32 ต่อปี

ตารางที่ 1.1 จำนวนโคนมและการผลิตนํ้านมดิบของไทยปี 2549-2553

รายการ	2549	2550	2551	2552	2553*	อัตรา เพิ่ม (ร้อยละ)	2554**
โคนมทั้งหมด ณ 1 ม.ค. (ตัว)	521,605	495,236	496,395	495,410	525,019	0.13	539,191
แม่โคนม ณ 1 ม.ค. (ตัว)	310,085	291,965	293,185	293,287	301,221	-0.53	309,335
ผลผลิตนํ้านมดิบ(ตัน)	803,250	729,098	786,186	840,691	862,495	2.84	887,557
การบริโภคนมพร้อมดื่ม (ตัน)	856,151	917,360	825,624	912,500	934,674	2.32	956,358

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

หมายเหตุ : *ประมาณการ **คาดคะเน

อย่างไรก็ตาม แม้จะพบว่า การผลิตนํ้านมดิบของเกษตรกรจะเพิ่มขึ้น แต่เกษตรกรยังประสบปัญหาในการเลี้ยงโคนมซึ่งก็คือ ปัญหาทางด้านต้นทุนการผลิตเนื่องจากอาหารสัตว์ที่เป็นอาหารชั้นนั้นต้องมีการนำเข้าจากต่างประเทศและนํ้ามันเชื้อเพลิงที่สูงขึ้น ซึ่งเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ ส่งผลให้ผู้ประกอบการของไทยทำการนำเข้านมผงจากต่างประเทศเป็นจำนวนมาก ซึ่งส่งผลกระทบต่อราคานํ้านมดิบในประเทศ

ตารางที่ 1.2 ต้นทุนการผลิตนํ้านมดิบและราคาปี 2549 - 2553

ปี	ต้นทุนนํ้านมดิบ (บาท/ก.ก.)	ราคาที่เกษตรกรขายได้ (บาท/ก.ก.)	ราคาหน้าโรงงาน (บาท/ก.ก.)	ราคาอาหาร ชั้น (บาท/ก.ก.)	อัตรการให้ นมของแม่โค (ก.ก./ตัว/วัน)
2549	10.60	11.50	12.50	7.11	10.65
2550	12.31	12.55	12.50/13.75/14.50	7.82	9.93
2551	13.48	14.56	14.50/18.00	9.15	11.05
2552*	12.81	15.32	18.00/16.50	8.29	12.32
2553**	13.27	15.34	17	8.76	12.18

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

หมายเหตุ : * มีการปรับราคากลางรับซื้อนํ้านมระหว่างปี **ประมาณการ

ถึงแม้ว่า การผลิตนํ้านมดิบในประเทศได้มีการนำไปใช้ในโครงการนมโรงเรียน ใช้เป็นวัตถุดิบในโรงงานผลิตนม UHT พาสเจอร์ไรซ์และการแปรรูปผลิตภัณฑ์อื่นๆแต่ก็ยังคงประสบ

ปัญหาสำคัญคือภาวะน้ำนมดิบล้นตลาด เนื่องจากผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์นมพร้อมดื่มสามารถที่จะทำการผลิตผลิตภัณฑ์นมพร้อมดื่มได้จากน้ำนมดิบภายในประเทศและนำเข้านมผงจากต่างประเทศ โดยมีการผลิตในรูปของนมสดและในรูปนมปรุงแต่งซึ่งมีรสชาติต่างๆ ส่วนการผลิตนมผง หางนม เนย และเนยแข็งรวมถึงผลิตภัณฑ์นมต่างๆนั้นประเทศไทยยังไม่ได้มีการผลิตแพร่หลายมากนัก จึงต้องนำเข้าจากประเทศอื่นๆเป็นจำนวนมากเพื่อนำมาใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตผลิตภัณฑ์นมส่วนใหญ่

นอกจากนี้ การเปิดเสรีทางการค้าทั้ง Free Trade Agreement (FTA) และ ASEAN Free Trade Area (AFTA) ที่กำหนดให้ประเทศลดภาษีการนำเข้านมและผลิตภัณฑ์นมลง ส่งผลให้มีการนำเข้านมผงจากออสเตรเลียและนิวซีแลนด์เป็นจำนวนมาก ส่วนการส่งออกของประเทศไทยนั้นจะเป็นการส่งออกในประเทศโซนเอเชีย หากมีการปรับลดภาษีประเทศไทยสามารถส่งออกไปยังประเทศในกลุ่มอาเซียน โดยเฉพาะนมพร้อมดื่มที่ใช้น้ำนมดิบในประเทศเป็นวัตถุดิบ ซึ่งหากมีการปรับลดภาษีก็สามารถทำให้ประเทศไทยส่งออกได้มากขึ้น เนื่องจากประเทศเพื่อนบ้านยังมีเทคโนโลยีในการผลิตนมที่ไม่ทันสมัยนัก การนำเข้านมผงจากต่างประเทศมีราคาสูง ประกอบกับการนำนมผงมาปรุงแต่งเป็นนมพร้อมดื่มจะให้รสชาติที่แตกต่างกับการใช้น้ำนมดิบ ดังนั้นจึงเป็นเหตุที่สามารถส่งออกได้มากขึ้น

แนวโน้มในอนาคตของผลิตภัณฑ์จากนมจะคล้ายกับสินค้าการเกษตรอื่นๆ ซึ่งมีปัจจัยความไม่แน่นอนต่างๆที่มีผลต่อระบบตลาดของนมและผลิตภัณฑ์นม เช่น สภาพอากาศ ระบบเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม นโยบายต่างๆ รวมถึงอัตราแลกเปลี่ยน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้สามารถที่จะส่งผลกระทบต่อตลาดผลิตภัณฑ์นม นอกจากนี้อุตสาหกรรมโคนมต้องเผชิญกับข้อจำกัดทางด้านสิ่งแวดล้อมและสวัสดิการของสัตว์ ความเสื่อมโทรมของทุ่งหญ้า มลภาวะต่างๆ และจากการที่นมโคเป็นอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกายอย่างมาก เนื่องจากในน้ำนมนี้มีสารอาหารครบ 5 หมู่ ได้แก่ โปรตีน ไขมัน คาร์โบไฮเดรต แกลีโคเจน และวิตามิน ซึ่งโปรตีนจะช่วยซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอในร่างกาย เสริมสร้างเนื้อเยื่อ ระบบเลือด ซึ่งโปรตีนในน้ำนมนี้ประกอบได้ด้วยกรดอะมิโนถึง 19 ชนิดด้วยกัน ส่วนไขมันในน้ำนมประกอบด้วยไขมันที่อิ่มตัวและไม่อิ่มตัวที่ให้พลังงานกับร่างกาย ซึ่งมีไขมันชนิดไม่อิ่มตัวที่จำเป็นต่อการเจริญเติบโตของร่างกายคือ กรดไลโนลีนิกและกรดอาราชิโดนิก ในส่วนคาร์โบไฮเดรตในน้ำนมนี้คือน้ำตาลแลคโตสซึ่งมีอยู่ใน

น้ำนมเท่านั้น น้ำตาลแลคโตสเป็นน้ำตาลที่เป็นสารอาหารของจุลินทรีย์ที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกายของมนุษย์ ในส่วนของเกลือแร่ เกลือแร่ในน้ำนมประกอบไปด้วยแคลเซียมและฟอสฟอรัสที่ช่วยสร้างเสริมกระดูกและฟัน และในส่วนของวิตามินนั้น ในน้ำนมประกอบไปด้วยวิตามินหลายชนิด ทั้งชนิดที่ละลายในน้ำและไขมัน วิตามินชนิดละลายในน้ำได้แก่ วิตามินบี วิตามินซี โคลิน และวิตามินชนิดที่ละลายในไขมันได้แก่ วิตามินเอ วิตามินดี วิตามินอี และวิตามินเค กาโรทีนจะเห็นได้ว่านมเป็นอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูงและมีสารอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกายมาก ประกอบกับอาชีพการเลี้ยงโคนมเป็นอาชีพที่มีความสำคัญดังที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น โดยเกษตรกรผู้ทำการผลิตก็ย่อมต้องการความสำเร็จในการประกอบอาชีพเพื่อที่จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ต่อไปได้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่า ควรที่จะศึกษาถึงปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จของเกษตรกร เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาอาชีพการเลี้ยงโคนมในประเทศไทย และเพื่อประโยชน์ในภายภาคหน้าต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1) เพื่อทราบถึงลักษณะโดยทั่วไปของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในจังหวัดเชียงใหม่และลักษณะโดยรวมของการเลี้ยงโคนม
- 2) เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการเลี้ยงโคนมของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

สามารถทราบถึงภาพรวมของการเลี้ยงโคนมของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ และสามารถทราบได้ว่าปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อความสำเร็จในการเลี้ยงโคนมของเกษตรกร โดยข้อมูลที่ได้สามารถที่จะใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาวิธีการเลี้ยงโคนมของเกษตรกร โดยเกษตรกรสามารถสร้างผลผลิตที่เพิ่มขึ้น เพื่อนำไปสู่ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้

1.4 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการเลี้ยงโคนมของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นการมุ่งเน้นที่จะศึกษาถึงลักษณะโดยทั่วไปของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมและปัจจัยที่สามารถทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพการเลี้ยงโคนม โดยมีขอบเขตของการศึกษาคือเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในจังหวัดเชียงใหม่ โดยทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างจากเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในจังหวัดเชียงใหม่

1.5 นิยามศัพท์

น้ำนมดิบ คือ น้ำนมที่รีดจากแม่โคหลังจากคลอดลูกแล้วไม่น้อยกว่าสามวันและต้องปราศจากน้ำนมเหลืองโดยมิได้แยกออกหรือเติมวัตถุอื่นใด และมีได้ผ่านกรรมวิธีใดๆ ยกเว้นการทำให้เย็น

อาหารข้น คือ อาหารที่ใช้ในการเลี้ยงโคนม ซึ่งได้มาจากการผสมอาหารสัตว์หลายชนิดที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูง มีกากใยต่ำ เป็นอาหารเสริมในการเจริญเติบโต

อาหารหยาบ คือ อาหารที่ใช้เลี้ยงโคนม เป็นอาหารที่มีกากใยสูง ได้แก่ หญ้าและพืชต่างๆ ซึ่งผู้เลี้ยงโคนมสามารถที่จะหาได้ในท้องถิ่น

การเลี้ยงแบบผูกยืนโรง คือ การเลี้ยงโคนมในโรงเรือน แบ่งเป็นคอก ไม่ได้ปล่อยโคนมไว้ตามธรรมชาติ

ความสำเร็จในอาชีพการเลี้ยงโคนม คือ การที่เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมสามารถที่จะทำการผลิตเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ และมีปริมาณตามที่ได้คาดการณ์ไว้ โดยใช้ปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ เช่น ที่ดิน แรงงาน ทุน ผู้ประกอบการ (ลักษณะนิสัยของผู้ประกอบการ) และปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในที่นี้กำหนดให้เกษตรกรที่สามารถประสบความสำเร็จจากอาชีพการเลี้ยงโคนมคือเกษตรกรที่สามารถผลิตน้ำนมดิบต่อแม่โครีดนม (ตัว) ต่อวันในปริมาณ 11.5 กิโลกรัมขึ้นไป